

אוצר בית דין

תוספתא מסכת שביעית (ליברמן) פרק ח הלכה א

בראשונה היו שלוחי בית דין יושבין על פתחי עיירות כל מי שמביא פירות בתוך ידו נוטלין אותן ממנו ונותן לו מהן מזון שלש סעודו' והשאר מכניסין אותו לאוצר שבעיר הגיע זמן תאנים שלוחי בית דין שוכרין פועלין עודרין אותן ועושין אותן דבילה וכונסין אותן בחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר הגיע זמן ענבים שלוחי בית דין שוכרין פועלין בוצרין אותן ודורכין אותן בגת וכונסין אותן בחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר הגיע זמן זתים שלוחי בית דין שוכרין פועלין ומוסקין אותן ועוטנין אותן בית הבד וכונסין אותן בחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר ומחלקין מהן ערבי שבתות כל אחד ואחד לפי ביתו הגיע שעת הביעור עניים אוכלין אחר הביעור אבל לא עשירים דברי ר' יהודה ר' יוסי אומ' אחד עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הביעור ר' שמעון אומ' עשירים אוכלין מן האוצר אחר הביעור

תוספתא מסכת שביעית (ליברמן) פרק ח הלכה ב

מי שיש לו פירות לחלק מחלקן לעניים מי שיש לו פירות שביעית והגיע שעת הביעור מחלק מהן לשכניו ולקרוביו וליודעיו ומוציא ומניח על ביתו ואומ' אחינו בית ישראל כל מי שצריך ליטול יבא ויטול חוזר ומכניס לתוך ביתו ואוכל והולך עד שעה שיכלו

רמב"ן ויקרא פרק כה פסוק ז

(ז) ולבהמתך ולחיה - אם חיה אוכלת בהמה לא כל שכן שמזונותיה עליך, ומה תלמוד לומר ולבהמתך, הקיש בהמה לחיה, כל זמן שחיה אוכלת מן השדה אתה מאכיל לבהמתך מן הבית כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית, לשון רש"י מתורת כהנים (פרק א ח). והכילוי הזה לא פירש הרב מהו. וענינו, שיכלה הפירות אחר זמן מביתו להפקירן, והוא ביעור שביעית שהזכירו חכמים בכל מקום:

ואין הענין שיהיו הפירות אחר זמן הביעור אסורין בהנאה ובאכילה ויהא מחויב לאבדם... ואינו אלא שהוא צריך לבערם מרשותו ולהפקירם לעניים ולכל אדם, כענין בערתי הקדש מן הבית (דברים כו יג)...

ושנו בתוספתא (שביעית פ"ח ה"א - ה"ד), בראשונה היו שלוחי בית דין מחזרין על פתחי עירות... כל זה שנו בתוספתא. ולמדנו מפורש שאין ביעור אלא לבער הפירות מרשותו ולהפקירם:

ועשו להם תקנות מדבריהם, בראשונה היו בית דין עושין אוצר בכל עיר ועיר, מתחילת יציאת הפירות היו נוטלין אותם מיד מביאייהן ומכניסין אותן לאוצר, וכשיבא זמן לקיטת כל אותו המין כגון שבא זמן של (קציר) [קיצין] ועת הבציר הגיע, ב"ד שוכרים פועלים ובוצרין ומוסקין ולוקטים כל אותו המין ודורכים ומוסקין בגת ובבית הבד כדרך שאר השנים, ונותנים לאוצר שלהן, ואלו הפירות המכונסים לאוצר בית דין אינן צריכין ביעור אחר שכבר מבוערין הם מן הבית, ואחד עניים ואחד עשירים מותרין לאחר הביעור לקבל מהם מיד ב"ד ולאכלן. וכל זו התקנה והטורח של ב"ד, מפני חשד שלא יבאו לעכבם או לעשות מהם סחורה:

וכשאין אוצר בעיר ולא בית דין, והפירות ביד המלקט אותם מן ההפקר, הוא צריך לבערם מן הבית בשעת הביעור, ומפקרים על פתח ביתו ואוכלין והולכין לעולם. וזו היא שביעית שאוסרת במינה במשהו לביעור כמו שמוזכר במסכת נדרים (נח א), מפני שיש לה היתר בביעור מביתו:

ר"ש סירילאו - ירושלמי שביעית פרק ט הלכה ד ד"ה נותנין

מכניסין לאוצר שבעיר... כל פירות האילן **דאין בהן קדושת שביעית** בשנת שביעית {פירות שעיקר גידולם היה בשישית וסיימו לגדול בשביעית}... ובהני דלית בהו קדושה משמרין תחת ידן דבית דין עד מוצאי שביעית, כשבא עליהן {על פירות השביעית} ביעור דאיסורא. דאזי באותו זמן יהא להן מה לאכול... ובזה הסדר כשבא כילוי פירות של שביעית בימים של מוצאי שביעית יהא להם מה לאכול מכל הפירות, כסדר סיפוק בית דין כדמפרש. ואוכלין בשמינית כל עיר ועיר **מפירות שישיית על ידי בית דין** שבעיר שיש להן אוצר בית גדול לכל העיר ואוכלין כל העיר מן אותו אוצר. אבל בפירות האילן דשביעית גופייהו, דהיינו בזמנם בתחלת השנה השמינית - יתקן כל אחד כדינין השנויין במשנתנו: זיתים בקוטבי אבל לא בבית הבד, וכן הענבים בעריבה אבל לא בגת...

חזון איש שביעית - סימן יא אות ז

ומה שפירש מהר"ש סירילאו ז"ל שלוקחין פירות ששית תמוה, וכי הפקירו בית דין פירות ששית וגזלו את כל העולם? ולא עוד אלא שאין נותנין להן אף חלקן כשאר עניים? וכן מה שכתב ז"ל דרישא איירי בפירות דאזלינן בטר לקיטה וסיפא בפירות דאזלינן בטר חנטה זר מאד. ועוד: איך יתכן דהגיע זמן הענבים תאנים זיתים הכל אחר ראש השנה, הלא זמן אותן הפירות בחדשי תמוז אב... **ואנו אין לנו אלא דברי הראשונים ז"ל, דאיירי בשל שביעית וכשהן ביד בית דין מותר לדרכן בגת ופטורין מן הביעור.**

השגת הראב"ד לרמב"ם - הלכות שמיטה פרק ז הלכה ג

אמר אברהם:... **מהו הביעור האוסר על כל אדם?** בשיכלו פירות העיר ותחומיה **מוציאין כל אדם מה שבבתייהם ומביאין אותם לאוצר ליד בית דין**, והם מחלקים לכל אדם שלש סעודות כדי לשבת, וכן בכל יום ויום עד שיכלו. ואם אין שם אוצר ולא בית דין מחלקין, מוציאין לשוק ומפקירן, ואף הוא יכול לחזור לזכות בהן ככל אדם, ואוכל הזוכה בהן עד שיכלו אותם הפירות מכל הארץ.

רדב"ז הלכות שמיטה ויובל - פרק ז הלכה ג

והשמיט {הרמב"ם} התוספתא ד'היו שלוחי בית דין יוצאין' וכו' **לפי שאינה הלכה.**

אי נמי: שאינה אלא בראשונה, **שהיו שם בית דין** אוצרין ומחלקים.

שמור- האם בית דין יכולים לשמור את הפירות?

שו"ת הרשב"ש סימן רנח

ולענין שאלתכם, נראה שיש תקנה בדבר **שבית דין יעמידו שומרים בגנות ופרדסים** שלא יכנסו גוים, והם ילקטו הפירות. ובעל הבית גם כן ילקט מכללם אם רצה, או הבית דין יתנו לו מזון ג' סעודות בכל יום, והשאר יחלקוהו לעניים. וכדתינא בתוספתא הביאה רבינו שמשון ז"ל (שביעית ט, ח) והתוספות בפרק מקום שנהגו, ואדוני זקני הרמב"ן ז"ל בחדושי התורה שלו: בראשונה היו שלוחי בית דין מחזירין על פתחי עיירות... כל זה שנוי בתוספתא. **נראה ממנה ששלוחי בית דין יכולין ללקוט בשביל עניים, והוא הדין לשמור, לפי שבית דין הם יד עניים,** כדאיתא בפרק שור שנגח ארבעה וחמשה.

אור לציון שביעית - עמוד טו

בעיקר תקנה זו יש לפקפק, דהנה הרמב"ם השמיט תוספתא זו ולא הביאה בהלכותיו. וכבר עמד על זה הרדב"ז {במקור הקודם}... הרי שהבין מדברי הרמב"ם דליתא לתקנה זו בימינו... יש לנו לילך אחר הוראות הרמב"ם... **וראוי שלא להקל בזה, שכן נראה שדלעת הרמב"ם אם שומר פרדסו אף על ידי אוצר בית דין, לא קיים מצות הפקר בפירות, אלא צריך להפקיר פירותיו לגמרי שכל הרוצה ליטול יבוא ויטול...** ולפחות ישאיר שדהו פתוחה לכל כמה שעות ביום, ויעמוד באותן שעות וישמור על שדהו מחשש נזקים, ובשאר הזמן שאינו יכול לשמור על השדה, יסמוך על דין אוצר בית דין השומרים על השדה כדי לחלק אחר כך את הפירות, וכך לא יפקיע דין הפקר דאורייתא.

וכל זה לענין בעל הפרדס, אבל לענין הקונים, נראה שרשאים לקנות פירות אלו, ואין להם לחוש משום מסייע בידי עוברי עבירה. דכיון שבעל הפרדס עשה כן על פי הוראת רבנים אין בה משום מסייע בידי עוברי עבירה.

שו"ת מנחת שלמה תניינא (ב - ג) סימן קכג

יש לדון בכפר של מאה איש, ויש לאחד מהם פרדס, ובקשו ממנו בני הכפר שיתעסק בזיבול והשקאה ושמירה מנכרים שלא יבואו וכדומה, ובעבור זה יתנו לו עבור כל קילו פירות סכום מסוים, אם הם חייבים אחר כך לקיים

התנאי או לא, ונראה לענ"ד פשוט שהתנאי בטל והפירות הם הפקר גמור לכל אדם, בעל כורחו של הבעלים ובעל כורחם של בני הכפר. וכמו שאנשים אחרים יכולים ודאי לקטוף פירות בלי שום תשלום, כך גם בני הכפר יכולים לעשות כן הואיל ומחמת אפקעתא דמלכא כל הפירות הפקר. אך יוכל בעל הפרדס לתבוע מבני הכפר שישלמו לו עבור זה שאמרו לו להשקות ולזבל [ואין זה ברור אם הם חייבים לשלם], אבל מכל מקום לא יתכן כלל שום בעלות על הפירות גם כלפי בני הכפר והם יכולים לקטוף חנם ללא שום תשלום...

הרב פרופסור שאול ליברמן - תוספתא כפשוטה שביעית עמוד 583

כשהתקינו אחר כך שבית דין שוכרין פועלים וכו', בוודאי הושיבו שומרים על הכרמים והשדות אף בשביעית, שלא יבזזו אותם בני אדם לעצמן, והשומרים שומרים שיכנסו הפירות לאוצר, והם מתחלקים אחר כך לכל אדם.

ועל פי זה, ורק על פי זה נבין ירושלמי תמוה בשביעית (ד, ב) "רבי טרפון ירד לאכול קציעות מתוך {השדה} שלו שלא בטובה כבית שמאי. חמוניה סנטיריה {ראוהו השומרים} ושורון חבטין עליו וכו', אי לי שנתכבדתי בכתרה של תורה". וכל זה תמוה מאד, כיצד היו שומרים בכרמו של רבי טרפון, וכן מה עניין כאן לכבודה של תורה {שהרי תמיד השומרים אינם מכים את בעל השדה שנכנס לתוכה}?... אבל לפי התוספתא שלנו הכל מובן. השומרים היו שומרי בית דין ושמירת שומרי בית דין היא כמו שמירה להפקר (שהרי הפירות מתחלקות אחר כך) ואין כאן איסור משומר, ואלמלי היה רבי טרפון אדם גדול בתורה היו חובטין אותו אפילו אכל משלו, שלא בטובת השומרים... נמצאנו למדים שהלכה זו של התוספתא היתה נוהגת עדיין בימי רבי טרפון.

קצירה- האם אוצר בית דין מתיר קצירה כדרך הקוצרים (מה שדרך כלל אסור ב"לא תקצור")

חזון איש שביעית סימן יב אות ו

ומהא דתניא בתוספתא... דבזמן שיש אוצר על פי בית דין דורכין ענבים בגת וזיתים בבית הבד, שמעינן דהא דתנן (ח, ו) שאין דורכים ענבים בגת היינו דווקא בעלים, אבל אותן שזכו מן ההפקר מותרין בכל. וקרא ד'לא תקצור כדרך הקוצרים' בבעלים אזהר רחמנא... ועיין לקמן... דאפשר דיש שבות גם בשל אחרים כשאוצר הרבה.

הרב שלמה זלמן אויערבך - מעדני ארץ סימן ז אות ד

לפי שיטתו {של החזון איש} דבשדות אחרים מותר גם אסיפה מרובה נמצא דאין איסור קצירה נוהג כלל בשדות אחרים, וזה ודאי דוחק... מהא דדחקו התוספות במנחות (פד, א) איך מותר לקצור בשביעית לצורך העומר, והוצרכו לחדש מפני שהקצירה היא לצורך גבוה, או משום דכמו דדחי שבת כמו כן דוחה גם לאו דקצירה

בשביעית... ותיפוק ליה שהקצירה היתה על ידי שלוחי בית דין שלא היו כלל בעלי השדה? אלא ודאי מוכח דלענין איסור קצירה אין שום חילוק בין בעלים לאחרים. מבואר שאף להרמב"ן רק בשלוחי בית דין יש מקום להתיר מפני שקצירתם היא לצורך עניי העיר, אבל שאר כל אדם אף לדעת הרמב"ן עובר שפיר בלאו דלא תקצור...

ר"ש סירילאו - על הירושלמי שביעית פרק ט הלכה ו

וגבי ענבים נמי תניא גבי אוצר בית דין: הגיע זמן ענבים שלוחי בית דין שוכרין פועלים ובוצרין אותן בגת, ודורכין אותם וכו'. ואי בפירות שביעית מוקמת לה... לבצור ולדרוך אותן בגת מי שרי? ... ולכא למימר דמשום שהו שלוחי בית דין שרינן להו למעבד בפירות שביעית כשאר פירות החול, דהא מקראי יליף להו {לאיסור הקצירה} בתורת כהנים... וטעמא מדכתיב: 'נזיר' למדרש: לא תבצור כדרך נזיר שלך אלא כדרך העניים שאין להם הכנות.

הרב יחיאל מיכל טוקצ'ינסקי - ספר השמיטה עמוד כא

נראה שאפשר להתיר להעמיד מבני ביתו, או פועלים, שכל אחד ואחד ילקט או יבצור מעט מעט ולהביא הכל לביתו.

ומהאי טעמא היו נוהגין לפני שביט דין היו לוקחין את הבציר לרשותם ושלוחיהם היו קוצרים ובוצרים ועודרין ומוסקין וכו' שלא בשינוי, והיו מחלקין לכל אחד בשוה, דאחרי שכל עיקר הטעם הוא כדי להראות שהוא הפקר, אין לך מנהג הפקר גדול מזה.

הרב שאול ישראלי - חוות בנימין חלק ג סימן צח

לפי הרמב"ם השינוי הנדרש הוא לא רק רק בעצם הורדת הפרי מהשדה והאילן, אלא כולל גם המשך עיבודם... שגם עבודות אלו כלולות באיסור של הקציר והבצירה, שאם עשאו כדרכם, זה באיסור התורה. לעומת זאת הן רואים בתוספתא בדרך הטיפול ביבול על ידי שלוחי בית דין... שהפועלים העושים במלאכה מטעם בית דין, עושים את כל המלאכות הדרושות כדרך שעושים בכל השנים, ללא כל שינוי. אף על פי שהיחיד העושה אותן המלאכות באותה צורה עובר איסור תורה ולוקה על זה... הוי אומר שאין המלאכות אסורות מצד עצמן... אלא מה שיש בביצועם כדרך הרגיל משמעות הסותרת את הבלטת היותן פירות הפקר... דאשר על כן בית דין שעושין את המלאכה עבור הציבור כולו, הרי בזה יש הבלטה דוקא על היות הפירות הללו הפקר, כדין שאמרה תורה, על כן אין בהם איסור... על ידי שלוחי בית דין מותרות המלאכות לא רק במה שנוגע להורדת הפרי המבושל והטיפול בו עד להבאתו לאוצר בית הדין שבערים, אלא גם עבודות מוקדמות, שהפרי אכן יגדל וישמר מקלקול טרם הבשלתו, גם זה מותר על ידי שלוחי בית דין...

הרב יהושע בן מאיר - מה נאכל בשנה השביעית עמוד 42 הערה 24

דבריו של הרב ישראלי פלא, שלדבריו שהתוספתא מהווה מקור להלכה ולהבנת איסור קצירה ובצירה, הרי יש בה חידוש דין גדול, והיה על הרמב"ם להביאה!

הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג - פסקים וכתבים חלק ג סימן עב - עמוד רסח - רעב, ערה

אינני רואה הכרח מהתוספתא (שביעית ח, ב) שיש קולא כשהקצירה נעשית על ידי שלוחי בית דין. והמובן נראה שבראשונה היה כוח בית דין יפה למנוע קלקולים בפירות שביעית והיו שולחים בעצמם לקצור ולבצור, אך בהיתר. למאן דאמר שמן המופקר מותר בכל אופן, הדרך פשוטה, ולחולקים עשו שלא כדרך הקוצרים קימעא קימעא, ובלי להעמיד כרי...

זהו תמצית מה שיש לי להגיד: א. החזון איש (יב, ה) בודאי לא צדק בחידושו שהלאו של 'שדך לא תקצור' לא נאמר אלא בשדה ובכרמו, לא בשדה חבירו וכרם חבירו... ואי אפשר לנו לחדש דרשה כזאת שאין לה רמז רמיזא בשום אחד מהראשונים, המפרשים והפוסקים... מה שלא דרשו רז"ל להלכה באורייתא דמשה, אנו לא נדרוש...

על כל פנים אינני רואה שום רמז בחז"ל ובראשונים שתהא מותרת מן התורה קצירה ומסיקה כדרכה כששלוחי בית דין שוכרים הפועלים. [וכי זה ענין של פרזבול שמוסר שטרותיו לבית דין?], וכי מאין ידעתם זה? מפני שמאמר שדך וגו' וכרמך לא תבצור, היינו כשאתה עושה מעשי ידך אתה מבליט בעלות. ובמה הוטב כששכירי בית דין בוצרים? לפי שהם אינם הבעלים ואין הקצירה מראה בעלות? אם כן אתם חוזרים לדעת החזון איש. והוא הדין לבוצר של ישראל אחר, ואם כך הרי מן התורה היה אפשר, מבלי לעבור על פקודתה, והיה כל אחד עושה בשל חבירו זורע וקוצר ובוצר ומוסק.

ואף על פי כן, אינני אומר שהרב ר"ש ישראלי נ"י שגה. אני מסביר את השקפתו בסגנון כזה: הקוצר וכו' כדרך כל השנים בשל חבירו, מה שייך לומר שהוא מבליט בעלות, הלא איננו הבעלים... אך כשהבית דין של כל ישראל קוצר על ידי שלוחיו זהו ענין אחר, שהם אינם שלוחי בעלים, ואין כאן הבלטה של צורה של בעלות כל שהיא, שהם קוצרים וכו' במופקר בשביל כל ישראל, שזהו עצם מהות השביעית...

סבורני לנכון לסכם כדלקמן: (א) אם כך היתה הלכה, איך זה לא מצינו רמז קל מזה בשום ראשון, מפרש או פוסק, והרי הר"ש (ט, ח) הביא ברייתא זו ולא הוציא ממנה תולדה כזאת אפילו ברמז. מהרמב"ן ז"ל אינני מדייק כל כך הואיל והוא סובר שמן המופקר הקצירה מותרת כדרכה מן התורה, ויתכן שלשם כך הוא מביא ברייתא זו... (ב) בעצם הדבר לא קשיא כל כך... שהבית דין היו סוברים שבימים ההם שביעית מדרבנן, וראו שהיו מחזיקים בפירות ומבטלים את שמיטה לגמרי... עקרו זה מפני זה לשעה, ופירסמו שהם עושים בכוח בית דין לעקור לשעה... ואמנם הפסיקו דבר זה. (ג) הלא ודאי שלא נעלמה התוספתא הזאת מהרמב"ם ז"ל, ואין לה אפילו הד כל שהוא בהלכותיו, וכן הר"ש מביאה ולא עמד לדקדק בה... על כרחך כנ"ל שהם ז"ל תפסו שזו היתה תקנת בית דין לשעה ולא לדורות... ושאר הראשונים ז"ל סברו שהיא שלא כהלכתא...

ותמה אני אם כך היתה דעת הרמב"ם איך לא רמז לזה אף ברמז קל... ולא היה לרבינו הגדול ז"ל למנוע תורה ממנו?... ולא נתקבלה על דעתו הרחבה מני ים שלאחרים מותר בכל אופן.

אגרות הרב קוק חלק א שיא

לכבוד הרב הגאון ר' חיים ברלין שליט"א שלום וברכה

הנני מוצא לי לחובה להודיע את כבוד תורתו שגם מראשית העניין, כשראיתי את נחציות השימוש ביתר ההפקעה ע"י המכירה לכללות יישוב ארץ הקודש, גמרתי בדעתי לעשות בכל זאת את כל מה דאפשר לצאת ידי חובת כל הדעות. ועל כן תקנתי חותמות שחקוק עליהם שהמחיר בשביעית יהיה רק בשביל המכשירים והטורח, כדי להסיר מהדמים דין קדושת שביעית ולעשות על ידי זה את הסחורה על ידי הבלעה... ויימסר כוחם לב"ד ושטר הרשאה לבית דין מרשים להבעלים הנ"ל לעשות ברשותם כל מה שנדרש למכירת הפירות בדרך היתר. דהיינו לקחת מהם שכר טרחם ומכשיריהם. אלא שמראש הסכמתי שכיוון שיש לנו יסוד המכירה... אין לדקדק כל כל כמה יקחו בעד המכשירים והטורח, כיוון שהדבר מפורש שאין הדמים בעד גוף הפירות, ואין לדחוק את בני המושבות העמוסים במשא של דחק גדול במצבם ד ירום קרנם...

לאיזה דברים מותר לשלם על ידי אוצר בית דין? לאיסוף וקצירה לחוד? או אפילו לקיום ושמירת וטיפול העצים?

הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק) - מכתבי מרום אגרת עא

עלה ספק בלבי, אם אפשר לזקוף בהשכר טרחא גם את ההוצאות של המלאכות דלאוקמי אילנא כגון ההשקאה וכיוצא, דהיתר דלאוקמי הוא בשביל שהאילן אינו אלא לשנת השביעית והוא בשביל השנים הבאות, ואם כן מדוע יצטרכו הזוכין בפירות לשלם שכר טירחא שהוא בשביל הבעל הבית בעצמו? שגם אם לא היו נושאים פירות בשנה זו גם כן היו עושים אותם, דאם בשביל הפירות שיגדלו, הרי אין זה לאוקמי אלא לאברויי אילנא. לפי זה אי אפשר לזקוף במחירים אלא שכר טירחא דביצור וכיוצא, שהם נעשים בשביל הפירות להגיעם להזוכים אחרי שישלמו שכר טירחא.

רב משה שטרנבוך - השמיטה כהלכתה עמוד סה - 20

היתר התוספתא רק לקבל שכר עבור הלקיטה, ההובלה והחלוקה, אבל אי אפשר לו לדרוש שכר על כל הוצאותיו במשך כל השנה, כגון מה שמשקה מרסס, מטפל על ידי מומחה, ומעמיד כל השנה שומר, או אם דורש לעצמו שכר שמטפל כל הזמן וקוצץ לעצמו כפועל בטל, לכל זה לא מצינו שום היתר, רק הפירות הפקר ואז מוסרם לבית דין שילקטו לכל העיר...

וניכר היטב מצות שביעית לבעלים שמפסיד מכספו להחזיק הפרדס כל השנה על חשבונו, ואינו מקבל שום תמורה שהכל הפקר, ולכן אם לא סידר אוצר בית דין אסור לו ליקח בשנת השביעית מההוצאות כלל, וכמבואר להדיא במשנה מעשר שני (ה, ה) שאינו מנכה ההוצאות שהם הפקר...

אולם היום מצות שביעית רפויה ומעטים הם גבורי כח כאלו המוכנים לא רק לוותר על הרווחים של השנה השביעית אלא גם שיפסידו עוד מכספם, ולכן נהגו לבוא בתחילת השנה לבית דין ומודיעים שרצונם לשמור שביעית כהלכה... אבל מכל מקום דורשים הם מבית דין את כל ההוצאות כמו השקאה שומר מומחה ריסוס וזיבול המותרת וכו', ולפעמים אם מטפל בעצמו רוצה גם לעצמו שכר כפועל בטל, עד שבאופן זה נמצא שמחיר הפירות קרוב למחירם בשאר השנים, ומכל מקום יש בתי דינים וכן רבנים שמסכימים לכך, ובפרט כשמדובר בעני שפרנסתו תלוי בכך... והשתוממתי מעיקרא על מה סומכין.

אמנם, האמת שאין לזה מקור בתוספתא ובקדמונים, אבל בשנת עת"ר סידר הגאון רבי חיים ברלין בעיר הקודש היתר אוצר בית דין בגדר הפקר בית דין הפקר, וכמבואר בספר משנת רבי עקיבא (סימן ד) והיינו לאחר שבעל הבית הסכים שלא להזדקק לשטר מכירה, ושלא יעבדו בשדהו שום מלאכות דאורייתא או דרבנן אלא כפי הוראות הבית דין...

ובכח הפקר בית דין הפקר תיקנו שאין לאיכר המוכר זכות בפירות אלו, אלא שיישאר תמיד הפקר, וכל דמים שמשלמין אינו אלא עבור הטירחא והוצאות, וכיון שהתשלומין אינו בשביל הפירות כי הם באמת נשאר הפקר, ואינו אלא תקנת בית דין לשלם איזה סכום להוצאות, זהו מכח הבית דין שיכולים לקבוע תשלום כפי רצונם כתקנה ולא כתמורה, שבכחם לחייב ממון לאנשי העיר... והנה עיקר היסוד שתיקנו הבית דין דעיר הקודש בית דין הפקר לזה הוא חידוש פלא, ועוד הלא עיקר מצות התורה היא 'והשביעית תשמטנה ונטשתה' לעזוב השדה שתהא כשדה הפקר, ואין לבית דין לעודדו לטפל בהשדה ולקבל את כל ההוצאות כשלו עבור תשלומין... בשעתו עורר הדבר תסיסה בחוגי הלומדים בעיר הקודש, והיו שטענו שזה דומה להיתר מכירה הנהוג... ובית הדין גופא כשקובע לו את סך כל הוצאותיו ראוי להם לעמוד על המקח ולשלם לו רק ההוצאות שהיו לגידול הפירות של אותה שנה, שאם הוא בלאו הכי זקוק למומחה או שמירה וריסוס בשביל העצים, אינם צריכים להשתתף בכל הסכום וצריכים לשקול ולשלם לו המגיע לו לבד, ולא לעקור ח"ו תורת הפקר מהפירות שידרוש כל ההוצאות שצריך אותם בלאו הכי...

הרב שאול ישראלי - חוות בנימין חלק ג - סימן צח

'הגיע זמן... שלוחי בית דין שוכרין פועלים'... לפנינו איפוא ארגון משוכלל, שנעשה כולו בפיקוח בית דין על ידי שלוחיהם, השוכרים פועלים לבצע המלאכה על כל שלביה השונים, למטרת חלוקת הפרי לבני העיר, כל משפחה לפי צרכיה.

לא נזכר כאן מקור הכספים שבית הדין צריך לגייס בכדי לכסות ההוצאות הכרוכות בזה, הן בשכירת הפועלים, והן בשימוש בכלי המלאכה הנדרשים לכך. והרי חלוקת הפרי היתה לכל אנשי העיר, ולא רק לעניים, שיתכן שיזונו מקופה של צדקה, אך שאר האוכלוסיה ודאי שלא מקופת הצדקה יקבלו. על כרחך אתה אומר שבחלוקת הפירות יובא בחשבון ההוצאות שהיו כרוכות מסביבן עד שהגיע לאוצר בית דין שבעיר, כולל גם עצם ההוצאה הכרוכה עם החלוקה, והיו כל אלו שמקבלים הפירות מכסים זאת מכיסם. מסתבר שגם שלוחי בית דין המנצחים על המלאכה, אף הם קיבלו שכרם, כפי טרחתם.

ואכן היה לפני מכתב מאת מרן הגאון הצדיק רבי יעקב משה חרל"פ זצ"ל... שפירט את המנהג של ירושלים בשנת השמיטה שבתקופה שלפנינו, שזה היה על פי המתכונת הזו. ומסופר שם איך שהיו מתחלקים הענבים, שכל אחד היה משלם לפי חשבון ההוצאות והטירחא וכן עשו מלאכתם בשליחות בית דין, כשעל כל בקבוק היה חותם ועליו המחיר שנקבע על פי ההוצאות והטירחא...

אלה הנהנים מן הפירות בערים ישלמו עבור ההוצאות הכרוכות על ידי שכירת פועלים לבצירה ולמסיקה וכו'. יש להביא בחשבון גם את ההוצאות המוקדמות שנעשות לצורך שמירת הפרי מקלקולו, שזה יכול לכלול גם את העבודות שנעשות לצורך זה עוד בשנה הששית, וכן מאלו הנעשות בשביעית עצמה, כגון ריסוס לשמירה מהמזיקים. כל זה ניתן לחישוב, שמקבלי הפרי המוכן ומגיע לידי הצרכנים יצטרכו לשלם תמורתם.

יוצא איפוא, שניתן לחקלאים שיעשו את כל הפעולות והמלאכות הנצרכות לשמירת הפרי בצורה תקינה, על ידי התמנותם כשליחי בית דין, שיקבלו התמורה על פי חישוב מדוקדק מטעם הממונים לזה על ידי בית דין... והשכר יחושב להם רק על פי מה שהשקיעו ובתור שכר פועלים שמקבלים שכר לא עבור הפרי אלא עבור עמלם.

הרב שלמה זלמן אויערבך - שו"ת מנחת שלמה תניינא - סימן ככג

וכיון שכן, אטו בית דין יש להם תורה אחרת? הגע עצמך אם יבוא איש ממדינה אחרת אשר הבית דין אינם שלוחים שלו, וכי לא יוכל לקטוף חנם פירות מהעץ? וכיון שכן גם בני העיר יכולים שפיר לומר לבית דין שהפירות הם הפקר ולקטוף חנם, וכיון שכן למה יקחו מהם שכר השקאה וזיבול אחרי שהתורה הפקירה את הפירות מבלי לחייב כלל בכך את הזוכה?

ברם לבית דין כזה שכוחם יפה לחייב את בני העיר בתשלום לבעלי השדות, יכולים שפיר אחר כך לגבות את ה"מס" הזה בשעה שהם נותנים להם פירות שביעית שהם הפקר, אבל לא לדרוש עבור הפירות, [יתכן דבית דין כזה יכולים גם לעשות חשבון שבעלי השדות לא רק שלא יפסידו אלא ירויחו גם בשביעית כמו בשאר שנים על ידי זה שיחייבו את בני העיר במס מסוים, וגם יוכלו אחר כך לגבות את המס הזה מהפירות, היינו שלא יתנו להם פירות אלא אם כן ישלמו את אשר בית דין חייב אותם ויהיה לפי זה מחיר הפירות כמו של שנה ששית, אך אין בזמננו בית דין כזה שכוחם יפה לעשות כן, והוא הדין נמי כשהמס הוא יותר קטן רק עבור השקאה וכדומה] ואף גם הענין של שכר הובלה אינו כל כך פשוט. אלא שבכל זאת אפשר על כל פנים להבין במקצת ואין צריכים דוקא לבית דין חשוב, אבל עבור השקאה וזיבול וכדומה לענ"ד תמוה מאד.

הרב זאב ויטמן - שמיטה ממלכתית במדינת ישראל עמוד 162 - 163

ללא הסכמתם של בעלי המטע לכך שבית הדין יטפל בשדה בשנת השמיטה, וללא הסכמתם לתת לבית הדין רשות להשתמש בכליהם ובמערכות ההשקיה והדישון שלהם, אין לבית הדין סמכות ורשות לעשות כן, ולציבור לא תהיה תוצרת חקלאית בשנת השמיטה. שהרי כאמור המציאות כיום היא שללא טיפול כזה, במקרים רבים, לא תהיה כל תוצרת הראויה לשימוש, וכמו כן ברור שהחקלאי לא ידאג לטיפול הנחוץ שהרי מדוע יטפל בעצים שפירותיהם עתידים להיות הפקר לכל?

סביר מוצדק והגיוני יהיה שבעלי המטע או השדה יתנו את הסכמתם לבקשת בית הדין בכך שבית הדין ישכור דווקא אותם לצורך עשיית העובדות הנחוצות במטע, וישלם להם עבור עבודתם בהתאם להסכם שיחתם ביניהם מראש.

הרב יעקב אריאל - שמיטה תשס"א ואנחנו - אמונת עיתך גליון 45

הגידול הראשון של אוצר בי"ד שחולק בתחילת שנה השמיטה היה הבננות של ניר עציון. הלכתי לבדוק בעצמי את הפרשי המחירים ואכן בננות של אוצר בי"ד חולקו תמורת החזר הוצאות של 5 - ש"ח לק"ג בעוד שבננות אחרות נמכרו ב - 7 ש"ח לק"ג. לא כל השנה נשמר פער זה. ארע גם להיפך, שמחירו של אוצר בי"ד היה יקר יותר. כי לפי חישובי ההוצאות שהחקלאי הוציא על הגידול אכן היה ראוי לשלם לו מחיר גבוה יותר. הדבר בלט במיוחד בתפוחי האדמה. המחיר שהובטח לחקלאי היה כשקל וחצי לק"ג אך השוק הוצף בעודפי תפוחי א ומחירים נפל עד למחצית! מגדלי תפוחי א קיבלו את מלוא שכרם למרות שהפדיון היה נמוך. תנובה הפסידה מיליוני שקלים(!) בעסקה זו.

נראה לי שכאן באה לידי ביטוי מצות השמיטה במלוא יופייה. לחקלאי הובטח מחיר קבוע ללא תלות במחירי השוק. הציבור נטל על עצמו את האחריות לפרנס את החקלאי תמורת מסירת תוצרתו לציבור. זו מצוה כלל ישראלית. שבה כל ישראל ערבין זה בזה. לא רק החקלאי צריך לשאת בעול. כל ישראל חייבים להיות שותפים. ואכן ראוי שלפחות אחת לשבע שנים הצרכן יחזיר לחקלאי את מלוא הוצאותיו, מבלי שהלה יהיה תלוי בתנודות השוק, הבנויות על היצע וביקוש, והגורמות לפעמים הפסד לחקלאי. עם זאת התורה הורתה גם לחקלאי שאחת לשבע שנים לא ינצל את עודף הביקוש לעומת ההיצע, כאשר קורה מקרה כזה, להתעשרות יתרה. שנת השמיטה היא שנת הצדק! אלא שלצערנו צרכנים רבים לא הפנימו רעיון נהדר זה, לא ראו את עצמם אחראים לחקלאים והפנו להם עורף. ביה"ד - קרי תנובה - נאלץ לספוג את ההפסד בעצמו. להפסד זה היו השלכות קשות על כל המשך הדרך. תנובה לא יכלה לספוג הפסדים נוספים בענפים אחרים...

הרב זאב ויטמן - המעיין תשעג עמוד 16: הסבר דעתו של הרב אלישיב

בנוגע לאפשרות לחלק פירות בקדושת שביעית ברשתות שיווק, או בחנויות בהם הקונים אינם מודעים להלכות קדושת הפירות - דעת הרב היתה שיעקר מטרת בית הדין היא להביא את הפירות לציבור בעלות מינימלית, שיהיה ניכר שמדובר בפירות הפקר שגובים עליהם רק את הוצאות בית הדין על הטיפול שהיה נחוץ כדי לגדלן ולחלקן לציבור. אשר על כן, לדעתו במקרה שחנויות השמיטה, המשווקות את תוצרתן לאנשים שומרי תורה ומצוות המקפידים על קדושת שביעית, גובות עבור הוצאותיהן סכומים גדולים יותר מאשר גובות רשתות השיווק הגדולות על רכישת פירות דומים, עדיף שבית הדין יחלק את פירות השביעית באמצעות רשתות השיווק ולא באמצעות חנויות השמיטה.